

**KONSTEN
ÅTLANDS
BYGDENS
F O L K !**

STIFTARNA

TOMELILLA KONSTHALLS NEDRE PLAN
131214 - 140830

Utställningsansvarig: Bertil Arkrans
Idé och urval: Sten Bjerketun och Bertil Arkrans
Text: Gunilla Blomberg

Källor: Tomelilla Krönika W Lundkvist, Boel Ambolt,
Yngve Andrén, Nils G Nilsson, SDS arkiv, Maria Hansson
Konstkompassen Malmö, Svensk biografisk handbok,
Anna Larsdotter Populär Historia

Stiftelsen Tomelilla Konstsamling

Tomelillas historia börjar i egentlig mening 1865 då järnvägen mellan Eslöv och Ystad utstakades och byggdes alldeles intill de få gårdarna i byn. Vid sekelskiftet hade Tomelilla drygt 1000 invånare och nu gick utvecklingen fort. Under loppet av femtio år förvandlades den lilla fattiga bondbyn till en aktiv köping med kulturella ambitioner.

1921-22 fick Tomelilla köpingsrättigheter och egen pastors-expedition. Den första omnibussen togs i trafik och årets stora evenemang var Hembygds-mässan, vilken tillkom på Byagårdsstyrelsens förslag. Ordförande och drivande kraft för detta arrangemang var dåvarande rektorn vid Sydöstra Skånes folkhögskola David Jakobsson. Yngve Andrén hade fått i uppdrag att ta hand om den utställning av skånsk konst som anordnades i samband med mässan. Till medhjälpare hade han dåvarande amanuensen vid Kulturhistoriska museet i Lund Theodor Tufvesson.

Invigningstalet hölls av dåvarande finansministern Fredrik Thorsson och utställningen hade en framskjuten plats på mässan. Konstutställningen blev en stor framgång och besöktes av mer än 3000 personer. När så stort intresse visats för konst tyckte herrarna Andrén och Tufvesson tillsammans med konstnärerna Bror Ljunggren och Anders Olson att något måste göras för att tillvarata detta intresse.

- Idén om konstsamlingen var född.

Bilderna föreställer Bror Ljunggren med åskådare och sällskap.

Fotona är förmodligen tagna i Vik där han hyrde flera somrar.

Tomelilla Konstsamling grundades 16 augusti 1924 och söndagen den 5 oktober samma år skedde den högtidliga invigningen av Sveriges första konstmuseum på landsbygden. Invigningstalare var professorn vid konsthistoriska institutionen i Lund Ewert Wrangel som gratulerade Tomelilla till att ha blivit ett konstcentrum för sydöstra Skåne. En anseelig skara hade samlats på planen utanför museilokalen som inrymdes i annexet till den gamla prästgården på Rosencrantzgatan.

Stiftelsen Tomelilla Konstsamling äger och förvaltar idag cirka 600 konstverk; måleri, grafik, teckningar, skulptur, , keramik och textil.

"Utdrag ur Sydsvenska Dagbladets enquete vid Sydöstra Skånes Museums för konsts tioåriga tillvaro 4/10 1934.

D:r Gregor Paulsson:

En utomordentligt värdefull konstsamling

Tomelilla konstsamling har ett enligt min mening utomordentligt värdefullt och intressant bestånd och den är riktigt upplagd: den har ägnat sig företrädesvis åt levande konst. Särskilt tilltalar mig det fullständigt lokala initiativ som här tagits helt spontant. Detta är av större värde än om museet tillkommit som ett led i centraliserat samarbete. Just därför anser jag museiföreningen innebära en av de värdefullaste idéerna i sitt slag. Dess arbete är i allra högsta grad behjärtansvärt."

Yngve Andrén 1885-1966

En av de mera tongivande och drivande krafterna för konst och kultur i Tomelilla under 1900-talets första hälft var järnhandlare Yngve Andrén. Han var aktiv i Tomelilla Idrottsförening, Föreningen för fornminnes- och hembygdsvård och i arbetet med Byagårdens bevarande med mycket mera. Han var också mannen som innehade byns första automobil, den omskrivna "äventyrsbilen" i vilken herrarna åkte Skåne runt i sin jakt på konst åt samlingen.

Många konstnärer överlämnade sina verk som gåva, andra som deposition, som i många fall sedermera övergick till gåva. Så hade nestorn bland skånemålarna Gustaf Rydberg gjort. Hans tavla "Smedjan, motiv från Skanör" hade man fått till låns på ett år. Yngve Andrén lär ha berättat, att han och Thoedor Tufvesson på dagen ett år efter deponeringen reste in till Malmö för att återbörda lånet. Gustaf Rydberg blev så imponerad av deras punktlighet att han sa: -Det här har ni skött så bra på, att ni får tavlan. Andrén viskade då till Theodor: -Nu är det bäst att vi raskar på ner för trapporna innan gubben hinner ångra sig. Det gjorde man och därför är konstsamlingen den dag som idag är ägare till en av de mera värdefulla tavlorna i samlingen.

När konsthallen byggdes 1964 fick Yngve hedersuppdraget att i väggen mellan konsthallen och biblioteket mura in en tidskapsel i form av ett kopparskrin innehållande en redogörelse för bygget, historik över Tomelilla, en dagstidning samt årets mynt. Den 27 augusti var det invigning och Gustav VI Adolf anlände till byn. Det var en glädjens och triumfens dag för Konstsamlingens eldsjäl, den då 80-åriga Yngve Andrén. Drömmen om en värdig lokal åt vårt lands första konstsamling på landsbygden hade gått i uppfyllelse. Tyvärr var då både Bror Ljunggen, Theodor Tufvesson och Anders Olson borta och kunde inte delta i glädjen över att de styrande i Tomelilla förstått att uppskatta pionjärernas samlargärning.

Anders Olson 1880-1955

I framför allt Malmö kan man stifta bekantskap med konstnären Anders Olson. Han är kanske mest känd för sina skulpturer och offentliga verk. Anders Olson tillbringade sex år av utbildning i belgiska Brügge där konstutövare av olika nationaliteter samlades vid den här tiden. Hans stora genombrott anses vara deltagandet i Baltiska utställningen i Malmö 1914, där han deltog med ett flertal skulpturer.

Den andra stora utlandsvistelsen varade mellan 1925 och 1930, då Anders Olson och hans hustru bodde i Paris. Några år tidigare hade han företagit en resa till Tyskland, Italien och Frankrike. Någa små målningar från Rom och Venedig har en impressionistisk lätthet och en valörrikedom som senare skulle utvecklas vidare under Frankriketiden. I Paris fullbordade Anders Olson sin största offentliga skulptur, "Västanvinden", som i samband med hantverksutställningen 1919 avtäcktes framför rådhuset i Landskrona. Modellen till skulpturen var utställd på Salongen i Paris och väckte där stor uppmärksamhet.

Anders Olson samarbetade en hel del med domkyrkoarkitekten Theodor Wåhlin och när medeltidsuret i Lunds domkyrka restaurerades av Wåhlin 1923 fick Anders Olson i uppdrag att skulptera figurerna i trä till det.

Under 30-talet när paret åter bodde i Malmö, parallellt med sommarhuset i Böste, ändrar hans målningar och skulpturer delvis karaktär. Penselföringen i målningarna blir kraftigare än tidigare och färgerna blir starkare. Skulpturerna blir mer slutna, mer sammanhållna och strängare i formen.

Anders "artist" Olson var aktiv och engagerad medlem i styrelsen för Konstsamlingen från bildandet fram till sin död 1955.

Bror Ljunggren 1884-1939

En av de mera namnkunniga skånska konstnärerna som förelskade sig i de östskånska kustsamhällena var Bror Ljunggren. Han ansåg att yrkesskickligheten var en ofrånkomlig förutsättning för en konstnär och själv hade han en gedigen utbildning bakom sig. Han kom att räknas med i den grupp Skånemålare som betecknades "intima realister" och som i Gustav Rydbergs anda eftersträvade omsorgsfull återgivning av motiven, intresse för det provinsiella, en viss dragning åt det idylliska. Till konstnärerna i denna grupp hörde P.A. Persson, Olof Krumlinde och Justus Lundegård, samt bland de yngre Hjalmar Asp, Axel Kleimer och Helge Kemner.

Bror Ljunggren förknippas ofta med det lilla formatet. Ofta var han omgiven av nyfikna småungar, som med förundran och beundran såg hur snabbt och skickligt han fick sina bilder att växa fram. Ibland blev han irriterad över det närgångna intresset, men ofta hände det att han gav sig tid att prata och skämta med sina små åskådare.

En gång var det någon som frågade:

-Varför gör farbror Ljunggren så små tavlor? Di andra målarna gör ju mycket större.

Konstnären var psykolog och anpassade sitt svar efter frågarens fattningsförmåga.

-Där är lika mycket på mina tavlor som på de stora tavlorna, om man bara ser efter.

Det var ju sant, det kunde de ju själva konstatera.

Bror Ljunggren gav i en intervju några originella men icke oväsentliga synpunkter på ämnet: "Konsten i grannlandet (Danmark) har fått mycket mer ingång i hemmet än hos oss. De små tavlorna, små men naggande goda, hänga på väggarna var man kommer der over. Men hos oss har det stora formatet varit dominerande, och det är inte alltid så lätt för allmänheten att skaffa sig de väldiga sjok som vår nutida konst excellerar i. Underligt nog tycks priset stiga allt efter som formatet ökas."

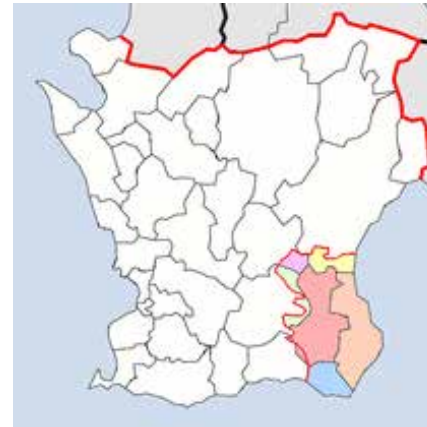
Arvid Fougstedts målning "Styrelsen i Föreningen för fornminnes- och hembygdsvård i sydöstra Skåne" var ett beställningsverk till firandet av ordföranden Gösta Ehrnbergs femtioårsdag 1945. Ehrnberg själv, VD för Ehrnbergs Läderfabrik och traktens största konstmecenat, står vid bordet. I stolen till vänster sitter Theodor Tufvesson, grundaren till föreningen. Bakom honom står järnhandlaren och konstsamlaren Yngve Andrén. Till vänster i soffan sitter fröken Elisabeth Björkegren, arvtagare till Simrishamns rederiimperium. Den magre mannen till höger är Österlens museums förste intendent, Gustav Åberg. På bordet står föreningens senaste förvärv, ett byahorn och en bykista från Simris.

Theodor Tufvesson 1884-1947

Mannen som myntade begreppet Österlen övertalades efter succén med konstutställningen att bli andrelärare vid folkhögskolan. Från och med hösten 1922 och fram till sin pensionering 1945 verkade han här som lärare. Till bygden hade han igenomknutits en av dess varmaste förespråkare för konst, hembygds- och kulturvård på Österlen.

Tufvesson var en av grundarna till Föreningen för fornminnes- och hembygdsvård i sydöstra Skåne. Han var även ledamot i styrelsen för Tomelilla Byagård och Skånes Hembygdsförbund. Han var vice ordförande och sekreterare för Tomelillautställningen 1927, ordförande för Tomelilla Folkskolebibliotek och i slutet av trettio-talet blev han Riksantikvarieombud.

Theodor Tufvesson är även känd som diktare. Hans förmodligen mest kända dikt heter "Mitt hjärta bor i en gammal gård" som tonsatts och spelats in av Östen Warnerbring. Enligt legenden var det Tufvesson och redaktören för Cimbrishamnsbladet som sittades under ett päronträd i red. Ostermans trädgård i Simrishamn som drog upp gänserna för Österlen. De höll då på att författa vad som skulle bli bygdens första turisbroschyr "Till Österlen vill jag fara". Tanken var att endast Ingelstad och Järrestads härad skulle ingå i Österlen - vilket i princip exkluderade allt norr om linjen Skåne Tranås - Vik. Fritjof Nilsson Piraten som bodde i Kivik insåg att det var fara å färde och bjöd snabbt in Tufvesson och Osterman på kalas, vilket resulterade i att även Albo härad kom att räknas till Österlen. Huruvida det gick till exakt så här må vara osagt, men faktum kvarstår - vad som är Österlen eller ej är en förhandlingsfråga.

*Mitt hjärta bor i en gammal gård
en gammal gård på slätten
med vita längor och svalebön
under takens mossgröna brätten*

*Och åldriga almar med sagor i
en evigt susande klunga
och tätt inpå väggarna vångar och fält
som förtroligt i sommaren sjunga*

*och en dröjande doft av lavendel och ros
i låga kisthus och salar
och ett minne som ler i var ruta och vrå
och sakta till hjärtat talar*

*Här bodde de gamla, här gled deras liv
i tid för längesen gången
så stilla som rågens julius
en afton i gåravången*

*Här glider livet så stilla än
ej stormen rör lågan på härden
här finns tystnad och ro för ett hjärta än
mitt i den larmande världen.*

Theodor Tufvesson